

УДК 343.98+343.148

DOI 10.59226/2786-6920.1.2025.117-124

КОМИССАРОВ МИКОЛА ЛЕОНІДОВИЧ

кандидат юридичних наук, доцент,
начальник науково-організаційного відділу
Київського інституту Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0001-6828-7974>

КОМИССАРОВА НАТАЛЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

кандидат юридичних наук, доцент,
начальник кафедри державної безпеки
Київського інституту Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0001-6895-6891>

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ КРАЇН-ЧЛЕНІВ НАТО

У статті досліджуються особливості правового регулювання кримінальної відповідальності військовослужбовців країн-членів НАТО. Проведено комплексний порівняльно-правовий аналіз військово-кримінального законодавства провідних держав Альянсу, виявлено спільні та відмінні риси правових механізмів притягнення військовослужбовців до кримінальної відповідальності. Розглянуто правові підстави відповідальності військовослужбовців за злочини проти порядку несення військової служби та загальнокримінальні правопорушення. Досліджено особливості функціонування системи військової юстиції в країнах НАТО, повноваження військових судів та інших органів військової юстиції, специфіку розмежування цивільної та військової юрисдикції. Особливу увагу приділено правовому регулюванню кримінальної відповідальності військовослужбовців під час проведення міжнародних операцій у рамках Альянсу та поза його межами. Проаналізовано процес імплементації норм міжнародного гуманітарного права у національне законодавство держав-членів НАТО, а також систему покарань, що застосовуються до військовослужбовців за вчинення кримінальних правопорушень. На підставі проведеного дослідження визначено перспективні напрями вдосконалення національного військово-кримінального законодавства з урахуванням стандартів та досвіду країн-членів НАТО.

Ключові слова: кримінальна відповідальність; військовослужбовці; НАТО; військові злочини; військова юстиція; військові суди; військово-кримінальне законодавство; міжнародне гуманітарне право.

Постановка проблеми. Питання правового регулювання кримінальної відповідальності військовослужбовців є актуальним для забезпечення належного функціонування збройних сил будь-якої держави. В умовах розширення військово-політичного співробітництва з Північноатлантичним альянсом особливого значення набуває дослідження військово-кримінального законодавства країн-членів НАТО. Міжнародне військово-співробітництво,

проведення спільних військових навчань, участь у міжнародних миротворчих операціях вимагають гармонізації національних законодавств у сфері відповідальності військовослужбовців.

Водночас правові системи різних держав-членів НАТО мають власні особливості, які відображено у підходах до формування системи військово-кримінального законодавства. Це породжує певні теоретичні та практичні проблеми, пов'язані з

визначенням юрисдикції, кваліфікацією військових злочинів, застосуванням покарань до військовослужбовців, що потребує ґрунтовного наукового аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика військово-кримінального законодавства та особливостей кримінальної відповідальності військовослужбовців досліджувалась у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Значний внесок у розроблення цієї тематики зробили В. П. Бодаєвський [1], С. І. Дячук [2], М. І. Карпенко [3], В. В. Пилипчук [4]. Серед зарубіжних дослідників варто відзначити праці Г. Корна [5], Д. Фідлера [6], Р. Слоуна [7].

Окремі аспекти правового регулювання кримінальної відповідальності військовослужбовців країн НАТО висвітлено у працях С. М. Мельника [8], який досліджував військово-кримінальне законодавство США та Великої Британії, М. С. Туркота [9], який аналізував кримінально-правову охорону військової служби у ФРН.

Проте, незважаючи на значну кількість наукових досліджень, комплексний порівняльно-правовий аналіз особливостей кримінальної відповідальності військовослужбовців країн-членів НАТО є недостатньо розробленим, що зумовлює необхідність подальших наукових розвідок у цьому напрямі.

Метою статті є визначення особливостей кримінальної відповідальності військовослужбовців країн-членів НАТО шляхом порівняльно-правового аналізу національних законодавств, виявлення спільних та відмінних рис правових механізмів притягнення військовослужбовців до кримінальної відповідальності, а також формулювання рекомендацій щодо вдосконалення національного військово-кримінального законодавства з урахуванням досвіду країн Альянсу.

Виклад основного матеріалу. Північноатлантичний альянс об'єднує держави з різними правовими системами, що безпосередньо впливає на особливості регулювання кримінальної відповідальності військовослужбовців. Умовно можна виокремити дві основні моделі військово-кримінального законодавства серед країн-членів НАТО:

1. Країни, які використовують кодифіковані військово-кримінальні закони (окремі військово-кримінальні кодекси або військово-кримінальні розділи загальних кримінальних кодексів);

2. Країни, в яких відповідальність військовослужбовців регулюється загальним кримінальним законодавством із незначними особливостями [10, с. 87].

Першу групу країн представляють США, Великобританія, Іспанія, Португалія, Польща, Туреччина, ФРН, які мають окремі військово-кримінальні кодекси: в США це Єдиний кодекс військової юстиції

(Uniform Code of Military Justice), який встановлює відповідальність за специфічні військові правопорушення [11, с. 205]; у Великобританії основним нормативно-правовим актом у цій сфері є Закон про збройні сили (Armed Forces Act), який періодично оновлюється [12]; в ФРН кримінальна відповідальність військовослужбовців регулюється Військово-кримінальним кодексом (Wehrstrafgesetz (WStG)) [13, с. 127].

До другої групи країн належать Франція, Італія, Бельгія, Данія, Нідерланди, Польща, де військово-кримінальні норми охоплено загальними кримінальними кодексами як окремі розділи або глави.

Зазначимо, що незалежно від обраної моделі, військово-кримінальне законодавство країн-членів НАТО має враховувати вимоги Північноатлантичного договору та інших міжнародних угод, що діють у рамках Альянсу, зокрема Угоди про статус збройних сил НАТО (NATO Status of Forces Agreement – SOFA) від 19 червня 1951 року [14].

Аналіз військово-кримінального законодавства країн-членів НАТО засвідчує наявність певних спільних рис у визначенні поняття та ознак військових злочинів. У більшості країн військові злочини визначаються як протиправні діяння, вчинені військовослужбовцями, що посягають на встановлений порядок несення військової служби [15, с. 43].

За законодавством США військові злочини (military offenses) поділяються на дві основні категорії: суто військові злочини (purely military offenses), які можуть вчинити лише військовослужбовці (наприклад, дезертирство, непокоря наказу), та загальнокримінальні злочини (military-connected civilian offenses), вчинені військовослужбовцями [16, с. 108].

У Великобританії військовими злочинами вважають діяння, передбачені Законом про збройні сили (Armed Forces Act). Цей закон криміналізує не лише специфічні військові злочини, й поширює дію загального кримінального законодавства на військовослужбовців із певними особливостями [17].

Військово-кримінальний кодекс Німеччини військові злочини (Wehrstraftaten) визначає окремим розділом та розглядає їх як невиконання наказу, дезертирство, порушення обов'язків з охорони військових об'єктів тощо [18, с. 215].

Спільною рисою військово-кримінального законодавства країн НАТО є криміналізація таких діянь, як:

- непокоря наказу командира;
- дезертирство;
- самовільне залишення військової частини;
- порушення правил несення бойового чергування;
- порушення правил поведінки зі зброєю;
- перевищення влади військовою службовою особою [19, с. 74].

Країни-члени НАТО демонструють різні підходи до організації військової юстиції та військового судочинства. Можна виділити три основні моделі:

1. Країни з розвинутою системою військових судів (США, Великобританія, Польща, Туреччина).

2. Країни, в яких військові суди функціонують лише у воєнний час або за особливих обставин (Іспанія, Італія, Німеччина).

3. Країни, в яких військові суди відсутні, а справи щодо військовослужбовців розглядають загальні суди (Данія, Норвегія) [20, с. 138].

У США функціонує багаторівнева система військових судів, яка охоплює суди першої інстанції (courts-martial), апеляційні військові суди та Апеляційний суд збройних сил США (United States Court of Appeals for the Armed Forces) [21, с. 57]. Військові суди США мають юрисдикцію щодо всіх військових злочинів, учинених військовослужбовцями як на території США, так і за кордоном.

Британське військове правосуддя здійснюється через систему військових судів (Court Martial), які розглядають справи про військові злочини. Реформа 2006 року суттєво змінила систему військової юстиції, наблизивши її до цивільної [22].

Після Другої світової війни в Німеччині систему військових судів було ліквідовано, і справи щодо військовослужбовців розглядають загальні суди. Проте передбачена можливість створення військових судів у воєнний час [23, с. 92].

Особливістю системи військової юстиції країн НАТО є наявність спеціальних органів військової прокуратури або їх аналогів. Наприклад, у США функції підтримання обвинувачення у військових судах здійснюють військові прокурори (Trial Counsel), у Великобританії – службова прокуратура міністерства оборони (Service Prosecuting Authority) [24, с. 114].

Особливе значення має питання правового регулювання кримінальної відповідальності військовослужбовців країн НАТО під час проведення міжнародних військових операцій. Основним документом, що регулює ці питання, є Угода про статус збройних сил НАТО (NATO SOFA) та додаткові двосторонні угоди [25].

Відповідно до статті VII NATO SOFA, встановлюється принцип конкуруючої юрисдикції, згідно з яким:

- держава перебування має переважну юрисдикцію щодо злочинів, вчинених військовослужбовцями інших держав-членів НАТО, якщо ці злочини спрямовано проти її безпеки, громадян або майна;
- держава, що направляє військовослужбовців, має переважну юрисдикцію щодо злочинів, пов'язаних із виконанням військовослужбовцями своїх

службових обов'язків, а також щодо злочинів, спрямованих проти безпеки, громадян або майна цієї держави [26, с. 83].

Важливим аспектом є також імплементація норм міжнародного гуманітарного права у військово-кримінальне законодавство країн НАТО. Більшість держав-членів Альянсу ратифікували Римський статут Міжнародного кримінального суду та внесли відповідні зміни до національного законодавства, передбачивши відповідальність за воєнні злочини та злочини проти людяності [27, с. 205].

У США, які не є учасником Римського статуту, відповідальність за воєнні злочини передбачено в Законі про воєнні злочини (War Crimes Act) та Єдиному кодексі військової юстиції [28].

Система покарань, що застосовуються до військовослужбовців у країнах НАТО, поєднує загальнокримінальні та специфічні військові покарання. До специфічних військових покарань, передбачених законодавством різних країн НАТО, належать:

- розжалування у військовому званні;
- відсторонення від виконання службових обов'язків;
- обмеження по службі;
- звільнення з військової служби з позбавленням військового звання [29, с. 136].

Єдиний кодекс військової юстиції США передбачає різноманітні покарання для військовослужбовців, у тому числі, смертну кару (за обмежене коло злочинів), позбавлення волі, штрафи, звільнення зі служби, розжалування тощо [30, с. 74].

У Великобританії відповідно до Закону про збройні сили до військовослужбовців можуть застосовуватися як загальнокримінальні покарання (позбавлення волі, штраф), так і специфічні військові покарання (звільнення зі служби, пониження у званні) [31].

Німецька система покарань для військовослужбовців охоплює як загальні покарання, передбачені Кримінальним кодексом ФРН, так і специфічні військові покарання, зокрема арешт та звільнення з військової служби [32, с. 148].

Зазначимо, що в більшості країн НАТО спостерігається тенденція до гуманізації покарань, які застосовуються до військовослужбовців, та поступового скасування таких покарань, як смертна кара, за винятком особливо тяжких злочинів, вчинених у воєнний час [33, с. 97].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дає змогу зробити такі висновки:

1. Військово-кримінальне законодавство країн-членів НАТО характеризується різноманітністю підходів до регулювання кримінальної

відповідальності військовослужбовців, що зумовлено національними правовими традиціями та особливостями правових систем. Водночас спостерігається тенденція до гармонізації законодавства в рамках міжнародного військового співробітництва.

2. У країнах НАТО сформувалися дві основні моделі військово-кримінального законодавства: країни з окремими військово-кримінальними кодексами (США, Великобританія) та країни, де військово-кримінальні норми включено до загальних кримінальних кодексів (Польща, Франція).

3. Незважаючи на відмінності, військово-кримінальне законодавство країн НАТО демонструє спільні риси в частині визначення основних складів військових злочинів, таких як непокоря наказу, дезертирство, порушення правил несення військової служби тощо.

4. Системи військової юстиції країн НАТО також характеризуються різноманітністю: від розвинених систем військових судів (США, Великобританія) до повної інтеграції військової юстиції в систему загальних судів (Німеччина, Данія).

5. Особливе значення має правове регулювання кримінальної відповідальності військовослужбовців під час міжнародних операцій, яке базується на принципі конкуруючої юрисдикції відповідно до Угоди про статус збройних сил НАТО.

6. Система покарань, що застосовуються до військовослужбовців у країнах НАТО, поєднує загальнокримінальні та специфічні військові покарання, з тенденцією до гуманізації та наближення до загальних стандартів кримінального права.

Перспективними напрямками подальших досліджень є:

- поглиблений аналіз військово-кримінального законодавства окремих країн-членів НАТО, зокрема нових членів Альянсу;
- дослідження особливостей імплементації норм міжнародного гуманітарного права у військово-кримінальне законодавство країн НАТО;
- вивчення практики застосування військово-кримінального законодавства під час міжнародних операцій за участю збройних сил країн НАТО;
- аналіз шляхів гармонізації національного військово-кримінального законодавства з стандартами НАТО.

Список використаних джерел

1. Бодаєвський В. П. Військові злочини: характеристика, методологія, кваліфікація. Одеса : Юридична література, 2020. 260 с.
2. Дячук С. І. Юридична природа виконання наказу: кримінально-правова оцінка діяння особи, що виконала незаконний наказ. Київ : Атіка, 2018. 240 с.

3. Карпенко М. І. Військові злочини: питання теорії, законодавства і практики. Київ : Національна академія прокуратури України, 2019. 458 с.

4. Пилипчук В. В. Військове право України: джерела, структура та розвиток. Київ : СФС, 2020. 384 с.

5. Corn G. National Security Law: Principles and Policy. New York : Aspen Publishers, 2021. 776 p. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0892679421000423> (дата звернення: 20.03.2025).

6. Fidler D. The Law of Military Operations and Self-Defense in the U.S.-Japan Alliance. *Asian Security*. 2018. Vol. 15. No. 2. P. 81–96. URL: <https://surl.li/nvgdcl> (дата звернення: 18.03.2025).

7. Sloane R. (2019). The Cost of Conflation: Preserving the Dualism of Jus ad Bellum and Jus in Bello in the Contemporary Law of War. *Yale Journal of International Law*. Vol. 34. P. 47–112. URL: <https://digitalcommons.law.yale.edu/yjil/vol34/iss1/2> (дата звернення: 15.03.2025).

8. Мельник С. М. Військово-кримінальне законодавство США та Великої Британії: порівняльно-правовий аналіз. *Право і безпека*. 2020. № 1. С. 123–129.

9. Туркот М. С. Особливості кримінально-правової охорони військової служби у Федеративній Республіці Німеччина. *Вісник національної академії прокуратури України*. 2019. № 3. С. 87–94.

10. Харитонов С. О. Військові злочини: поняття, система та проблеми кваліфікації. Харків : Право, 2021. 320 с.

11. Manual for Courts-Martial. United States: 2019 Edition. Washington : Joint Service Committee on Military Justice, 2019. 896 p. URL: <https://surl.li/aluujj> (дата звернення: 19.03.2025).

12. Armed Forces Act 2016 (UK). London : The Stationery Office, 2016. 105 p. URL: <https://surl.li/eqtrdr> (дата звернення: 22.03.2025).

13. Strafgesetzbuch: Militärstrafrecht. Berlin : C.H. Beck, 2022. 250 p.

14. Agreement between the Parties to the North Atlantic Treaty regarding the Status of their Forces (NATO SOFA). London, 19 June 1951. URL: <https://surl.li/yxtrui> (дата звернення: 15.03.2025).

15. Хавронюк М. І. Військові злочини: коментар законодавства. Київ : Атіка, 2019. 272 с.

16. Solis G. The Law of Armed Conflict: International Humanitarian Law in War. Cambridge : Cambridge University Press, 2020. 890 p. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781316389980> (дата звернення: 17.03.2025).

17. Lindsey C. The UK Armed Forces Act 2021: Modern Military Justice. *International Criminal Law Review*. 2022. Vol. 22. Issue 3. P. 321–346. URL: <https://surl.lu/mblqrp> (дата звернення: 19.03.2025).

18. Schölz S. *Das deutsche Wehrstrafrecht – Eine systematische Darstellung*. Berlin : Duncker & Humblot, 2021. 348 p.
19. Сенько М. М. Кримінальна відповідальність за військові злочини: порівняльно-правовий аспект. Львів : ЛьвДУВС, 2021. 258 с.
20. Проневич О. С. Організаційно-правові засади функціонування військової юстиції: зарубіжний досвід і перспективи створення в Україні. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2020. № 2. С. 134–142.
21. Military Justice Review Group. Report of the Military Justice Review Group Part I: UCMJ Recommendations. Washington DC : Department of Defense, 2020. 354 p. URL: <https://surl1.cc/bgsqts> (дата звернення: 24.03.2025).
22. Rubin G. R. Military Justice in the Modern Age: Developments in the British System. *The Cambridge Law Journal*. 2021. Vol. 80. Issue 1. P. 123–151. URL: <https://surl1.li/exvsgs> (дата звернення: 15.03.2025).
23. Dreist P. *Die Gerichtsbarkeit der Bundeswehr: Geschichte, Organisation und Verfahren*. München : Verlag C.H. Beck, 2020. 320 p.
24. Дідікін А. Б. Військова юстиція у країнах НАТО: досвід для України. *Наука і правоохорона*. 2020. № 3. С. 110–118.
25. Status of Forces Agreements: A Comprehensive Reference. Brussels : NATO Legal Gazette, 2021. 220 p. URL: <https://surl1.li/dbtrva> (дата звернення: 18.03.2025).
26. Fleck D. *The Handbook of the Law of Visiting Forces*. Oxford : Oxford University Press, 2018. 640 p. DOI: <https://doi.org/10.1093/law/9780198808404.001.0001> (дата звернення: 22.03.2025).
27. Богущкий П. П. Військове право у системі права України. *Одеса : Фенікс*, 2020. 318 с.
28. International Criminal Court Implementation Act: A National Security Perspective. Washington DC : Heritage Foundation, 2019. 78 p. URL: <https://surl1.cc/охахef> (дата звернення: 16.03.2025).
29. Хавронюк М. І. Кримінальна відповідальність військовослужбовців за законодавством у сфері оборони: навч. посіб. Київ : НАДУ, 2022. 280 с.
30. Maggs P. *Military Justice Cases and Materials*. Durham : Carolina Academic Press, 2020. 780 p. URL: <https://surl1.li/jjfams> (дата звернення: 23.03.2025).
31. The Armed Forces Sentencing Guidelines. London : Sentencing Council for England and Wales, 2022. 122 p. URL: <https://surl1.li/evrphv> (дата звернення: 25.03.2025).
32. Hannich R. *Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung*. München : C.H. Beck, 2021. 2950 p.
33. Давидович І. І. Кримінальна відповідальність військовослужбовців: сучасні тенденції та проблеми реформування. *Вісник Національного університету «Києво-Могилянська академія»*. Юридичні науки. 2021. Том 7. С. 91–99.
34. Blank L., Noone G. *International Law and Armed Conflict: Fundamental Principles and Contemporary Challenges in the Law of War*. New York: Wolters Kluwer, 2019. 768 p. URL: <https://ssrn.com/abstract=3213860> (дата звернення: 18.03.2025).
35. NATO Legal Deskbook. Second Edition. Brussels: NATO Office of Legal Affairs, 2020. URL: <https://surl1.li/пуасао> (дата звернення: 20.03.2025).
36. Fidell E. *Military Justice: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2022. 176 p. DOI: <https://doi.org/10.1093/actrade/9780198788188.001.0001> (дата звернення: 23.03.2025).
37. NATO Standard AJP-3.14, Allied Joint Doctrine for Force Protection, Edition A Version 1. Brussels: NATO Standardization Office, 2021. URL: <https://surl1.li/gxnfle> (дата звернення: 21.03.2025).
38. International Committee of the Red Cross (ICRC). «Updated Commentary on the First Geneva Convention.» Cambridge: Cambridge University Press, 2021. URL: <https://surl1.li/vjiuct> (дата звернення: 19.03.2025).
39. Schmitt M. «Military Necessity and Humanity in International Humanitarian Law: Preserving the Delicate Balance.» *Virginia Journal of International Law*, Vol. 50, No. 4, 2020, pp. 795–839. URL: <https://surl1.cc/syfxei> (дата звернення: 17.03.2025).
40. Williamson J. «Some Considerations on Command Responsibility and Criminal Liability.» *International Review of the Red Cross*, Vol. 90, No. 870, 2018, pp. 303–317. URL: <https://surl1.li/tjqstq> (дата звернення: 22.03.2025).

References

- Bodaievskyi, V. P. (2020). *Viiskovi zlochynty: kharakterystyka, metodolohiia, kvalifikatsiia* [Military crimes: characteristics, methodology, qualification]. Odesa: Yurydychna literatura [in Ukrainian].
- Diachuk, S. I. (2018). *Yurydychna pryroda vykonannia nakazu: kryminalno-pravova otsinka diiannia osoby, shcho vykonala nezakonnyi nakaz* [Legal nature of order execution: criminal law assessment of the actions of a person who executed an illegal order]. Kyiv: Atika [in Ukrainian].
- Karpenko, M. I. (2019). *Viiskovi zlochynty: pytan- nia teorii, zakonodavstva i praktyky* [Military crimes: issues of theory, legislation and practice]. Kyiv: Nationalna akademiia prokuratury Ukrainy [in Ukrainian].
- Pylypchuk, V. V. (2020). *Viiskove pravo Ukrainy: dzherela, struktura ta rozvytok* [Military law of Ukraine:

sources, structure and development]. Kyiv: SFS [in Ukrainian].

5. Corn, G. (2021). *National Security Law: Principles and Policy*. New York: Aspen Publishers. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0892679421000423> (accessed 20 March 2025)

6. Fidler, D. (2018). The Law of Military Operations and Self-Defense in the U.S.-Japan Alliance. *Asian Security*, Vol. 15. No. 2., 81–96. Retrieved from <https://surl.li/nvgdcl> (accessed 18 March 2025) [in English].

7. Sloane, R. (2019). The Cost of Conflation: Preserving the Dualism of Jus ad Bellum and Jus in Bello in the Contemporary Law of War. *Yale Journal of International Law*. Vol. 34, pp. 47–112. Retrieved from: <https://digitalcommons.law.yale.edu/yjil/vol34/iss1/2> (accessed 15 March 2025) [in English].

8. Melnyk, S. M. (2020). Viiskovo-kryminalne zakonodavstvo SShA ta Velykoi Brytanii: porivnialno-pravovyi analiz [Military criminal legislation of the USA and Great Britain: comparative legal analysis]. *Pravo i bezpeka*, Vol. 1, pp. 123–129 [in Ukrainian].

9. Turkot, M. S. (2019). Osoblyvosti kryminalno-pravovoi okhorony viiskovoi sluzhby u Federatyvni Respublitsi Nimechchyna [Features of criminal legal protection of military service in the Federal Republic of Germany]. *Visnyk natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy*, Vol. 3, 87–94 [in Ukrainian].

10. Kharytonov, S. O. (2021). *Viiskovi zlochyny: poniattia, systema ta problemy kvalifikatsii* [Military crimes: concept, system and qualification problems]. Kharkiv: Pravo, 320 p. [in Ukrainian].

11. Joint Service Committee on Military Justice. (2019). *Manual for Courts-Martial. United States: 2019 Edition*. Washington, DC: Author. Retrieved from: <https://surl.li/aluuuj> (accessed 19 March 2025) [in English].

12. UK Parliament. (2016). *Armed Forces Act 2016*. London: The Stationery Office. Retrieved from: <https://surl.li/eqtrdr> (accessed 22 March 2025) [in English].

13. Beck, C. H. (2022). *Strafgesetzbuch: Militärstrafrecht* [Criminal Code: Military Criminal Law]. Berlin: Author 250 p. [in English].

14. North Atlantic Treaty Organization. (1951). *Agreement between the Parties to the North Atlantic Treaty regarding the Status of their Forces (NATO SOFA)*. London: Author. Retrieved from: <https://surl.li/yxtrui> (accessed 15 March 2025) [in English].

15. Khavroniuk, M. I. (2019). *Viiskovi zlochyny: kommentar zakonodavstva* [Military crimes: commentary on legislation]. Kyiv: Atika [in Ukrainian].

16. Solis, G. (2020). *The Law of Armed Conflict: International Humanitarian Law in War*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781316389980> (accessed 17 March 2025) [in English].

17. Lindsey, C. (2022). The UK Armed Forces Act 2021: Modern Military Justice. *International Criminal Law Review*, Vol. 22(3), 321–346. Retrieved from: <https://surl.lu/mblqrp> (accessed 19 March 2025) [in English].

18. Schölz, S. (2021). *Das deutsche Wehrstrafrecht – Eine systematische Darstellung* [German Military Criminal Law – A Systematic Presentation]. Berlin: Duncker & Humblot. 348 p. [in English].

19. Senko, M. M. (2021). *Kryminalna vidpovidalnist za viiskovi zlochyny: porivnialno-pravovyi aspekt* [Criminal liability for military crimes: comparative legal aspect]. Lviv: LvDUVS 258 p. [in Ukrainian].

20. Pronevych, O. S. (2020). Orhanizatsiino-pravovi zasady funktsionuvannia viiskovoi yustytzii: zarubizhnyi dosvid i perspektyvy stvorennia v Ukraini [Organizational and legal foundations of military justice functioning: foreign experience and prospects for creation in Ukraine]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav*, Vol. 2, 134–142 pp. [in Ukrainian].

21. Military Justice Review Group. (2020). *Report of the Military Justice Review Group Part I: UCMJ Recommendations*. Washington, DC: Department of Defense 354 p. Retrieved from: <https://surli.cc/bgsqts> (accessed 24 March 2025) [in English].

22. Rubin, G. R. (2021). Military Justice in the Modern Age: Developments in the British System. *The Cambridge Law Journal*, vol. 80, issue 1, 123–151 pp. Retrieved from: <https://surl.li/exvsgs> (accessed 15 March 2025) [in English].

23. Dreist, P. (2020). *Die Gerichtsbarkeit der Bundeswehr: Geschichte, Organisation und Verfahren* [The Jurisdiction of the Bundeswehr: History, Organization and Procedure]. München: Verlag C.H. Beck 320 p [in English].

24. Didikin, A. V. (2020). Viiskova yustyttsiia u krainakh NATO: dosvid dlia Ukrainy [Military justice in NATO countries: experience for Ukraine]. *Nauka i pravookhorona*, vol. 3, 110–118 pp. [in Ukrainian].

25. NATO Legal Gazette. (2021). *Status of Forces Agreements: A Comprehensive Reference*. Brussels: Author 220 p. Retrieved from: <https://surl.li/dbtrva> (accessed 18 March 2025) [in English].

26. Fleck, D. (2018). *The Handbook of the Law of Visiting Forces*. Oxford: Oxford University Press 640 p. DOI: <https://doi.org/10.1093/law/9780198808404.001.0001> (accessed 22 March 2025) [in English].

27. Bohutskyi, P. P. (2020). *Viiskove pravo u systemi prava Ukrainy* [Military law in the legal system of Ukraine]. Odesa: Feniks. 318 p. [in Ukrainian].

28. Heritage Foundation. (2019). *International Criminal Court Implementation Act: A National*

Security Perspective. Washington, DC: Author 78 p. Retrieved from: <https://surl.cc/oxaxef> (accessed 16 March 2025) [in English].

29. Khavroniuk, M. I., et al. (2022). *Kryminalna vidpovidalnist viiskovosluzhbovtziv za zakonodavstvom u sferi oborony* [Criminal liability of military personnel under defense legislation]. Kyiv: NADU [in Ukrainian].

30. Maggs, P. (2020). *Military Justice Cases and Materials*. Durham: Carolina Academic Press 780p. Retrieved from: <https://surl.li/jjfams> (accessed 30 March 2025) [in English].

31. Sentencing Council for England and Wales. (2022). *The Armed Forces Sentencing Guidelines*. London: Author. 122p. Retrieved from: <https://surl.li/evpchv> (accessed 25 March 2025) [in English].

32. Hannich, R. (2021). *Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung* [Karlsruhe Commentary on the Code of Criminal Procedure]. München: C.H. Beck 2950 p. [in English].

33. Davydovych, I. I. (2021). Kryminalna vidpovidalnist viiskovosluzhbovtziv: suchasni tendentsii ta problemy reformuvannya [Criminal liability of military personnel: current trends and problems of reform]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Kyievo-Mohylianska akademiia»*. *Yurydychni nauky, Issue 7*, 91–99 pp. [in Ukrainian].

34. Blank, L., & Noone, G. (2019). *International Law and Armed Conflict: Fundamental Principles and Contemporary Challenges in the Law of War*. New York: Wolters Kluwer. 768 p. Retrieved from: <https://ssrn.com/abstract=3213860> (accessed 18 March 2025) [in English].

35. NATO Office of Legal Affairs. (2020). *NATO Legal Deskbook* (2nd ed.). Brussels: Author. Retrieved from: <https://surl.li/pyacao> (accessed 20 March 2025) [in English].

36. Fidell, E. (2022). *Military Justice: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press. DOI: <https://doi.org/10.1093/actrade/9780198788188.001.0001> (accessed 26 March 2025) [in English].

37. NATO Standardization Office. (2021). *NATO Standard AJP-3.14, Allied Joint Doctrine for Force Protection* (Ed. A, Ver. 1). Brussels: Author. Retrieved from: <https://surl.li/gxnfle> (accessed 21 March 2025) [in English].

38. International Committee of the Red Cross. (2021). *Updated Commentary on the First Geneva Convention*. Cambridge: Cambridge University Press. Retrieved from: <https://surl.li/vjiyct> (accessed 19 March 2025) [in English].

39. Schmitt, M. (2020). Military Necessity and Humanity in International Humanitarian Law: Preserving the Delicate Balance. *Virginia Journal of International*

Law, vol. 50 No 4, pp. 795–839. Retrieved from: <https://surl.cc/syfxei> (accessed 17 March 2025) [in English].

40. Williamson, J. (2018). Some Considerations on Command Responsibility and Criminal Liability. *International Review of the Red Cross*, Vol. 90, No. 870, pp. 303–317. <https://surl.li/tjqstq> (accessed 22 March 2025) [in English].

Стаття надійшла до редакції / Received: 11.04.2025

Прорецензовано / Revised: 18.04.2025

Схвалено до друку / Accepted: 25.04.2025

Komissarov Mykola

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor,
Head of Scientific and Organizational Department
of the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine

Komissarova Natalia

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of State Security
of the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine

PECULIARITIES OF CRIMINAL LIABILITY OF MILITARY PERSONNEL IN NATO MEMBER COUNTRIES

The article examines the legal regulation of criminal liability of military personnel in NATO member countries through a comprehensive comparative legal analysis. This research investigates the diverse approaches to military criminal legislation across the Alliance, identifying both common elements and distinctive features in the legal mechanisms for prosecuting military personnel. The study reveals that NATO member states have developed two primary models of military criminal legislation: countries with separate military criminal codes (such as the United States, United Kingdom, Poland, and Turkey) and countries where military criminal provisions are incorporated into general criminal codes (including Germany, France, Italy, and Belgium).

The article analyzes the specificity of military offenses as defined in the legislation of various NATO countries. Despite significant differences in legal traditions, there are common elements in the criminalization of acts such as disobedience of orders, desertion, absence without leave, breach of combat duty rules, and improper handling of weapons. Special attention is given to the implementation of international humanitarian law standards into national legislation of Alliance members, particularly concerning war crimes and crimes against humanity.

The research provides an in-depth analysis of military justice systems across NATO countries, revealing three primary models: countries with developed military court systems that function during both peacetime and wartime; countries where military courts operate

only during wartime or under special circumstances; and countries where military courts are absent, with cases involving military personnel heard by civilian courts. The article examines the jurisdiction of military courts and the delimitation between civilian and military justice, particularly focusing on the legal framework established by the NATO Status of Forces Agreement (SOFA) for criminal jurisdiction over military personnel during international operations.

A significant portion of the research is devoted to the specific punishments applicable to military personnel in NATO countries, which combine general criminal sanctions with specific military punishments such as demotion in rank, suspension from duties, service restrictions, and dismissal from military service with deprivation of military rank. The article notes a trend toward the humanization of punishments for military personnel across NATO countries and the gradual abolition of severe punishments such as the death penalty, except for particularly serious crimes committed during wartime.

Based on the comprehensive analysis, the article formulates conclusions regarding the common and distinctive features of criminal liability of military personnel in NATO member countries and identifies promising directions for improving military criminal legislation, taking into account NATO standards and experience. These directions include in-depth analysis of military criminal legislation of individual NATO member countries, research on the implementation of international humanitarian law into the military criminal legislation of NATO countries, study of the practice of applying military criminal legislation during international operations involving NATO forces, and analysis of ways to harmonize national military criminal legislation with NATO standards.

Keywords: *criminal liability; military personnel; NATO; military offenses; military justice; military courts; international humanitarian law; military criminal legislation.*